

ВЪЗРАСТОВИ КРИЗИ И СИЛИ НА АЗ-А В ТЕОРИЯТА НА ЕРИК ЕРИКСЪН. ИНТИМНОСТ СРЕЩУ ИЗОЛАЦИЯ

Маргарита Стефанова-Бакрачева

This article outlines the epigenetic principle of ego development, introduced by Erik Erikson. It traces out the eight stages of personal development and the ego-strengths resulting from the successful solution of the developmental tasks. Accent is on the relation among the individual stages of ego development and the benefits and implications following each developmental stage. Focus is on the intimacy statuses, suggested by Orlofsky (1976). Similar to the status paradigm of identity (Marcia, 1966) and exploration of four psychosocial identity statuses, five intimacy statuses are outlined based on the degree of achieved intimacy and attachment and personal attainment. Author proposes analogy between conceptualization of identity and intimacy by the means of two bipolar dimensions – degree of attained choice vs. lack of choice and degree of personal engagement in the choice-making vs. lack of activity.

Епигенетичен принцип на развитие

Според епигенетичната теория за жизненото развитие на Ерик Ериксън нищо не израства и не се развива без план. Всяка задача на развитието има свое точно определено място във времето. Важен момент е и че всеки един етап е свързан с останалите и успешното разрешаване на отделните етапи е предпоставка за успешното разрешаване на следващите. *На всеки възрастов етап се разрешава специфична криза, което води до усвояването на нови качества и умения, необходими за пълноценното индивидуално развитие.* Самата криза се концептуализира в положителен план като повратен момент, а не като катастрофа; това е период на повишена податливост и засилен потенциал, източник на сила или слабост в психосоциалното развитие. (Ериксън, 1996)

Ериксън разглежда отделните фази на развитие и синтезиращия процес на благополучно разрешаване на всяка криза като генерати-

вен механизъм. *Всяка жизнена криза има свое време и се определя от успешното разрешаване на предишната и е предпоставка за успешно разрешаване на следващата.* Въпреки това, ако някоя от кризите на развитие не е разрешена, човек винаги може да се върне назад и да я разреши успешно.

Ериксън описва епигенетичния принцип по следния начин: „всичко, което расте, има основен план и от този основен план възникват частите, като всяка част има своя период на доминиране до момента, когато всички части са възникнали, за да формират функциониращото цяло“ (Ериксън 1996, с. 127—128). Епигенетичната схема представлява преди всичко евристичен модел на развитието на Аз-а. Човек се появява на света като несъвършено същество, преминава през дълъг процес на социализация и обучение през детството, което му позволява да функционира по правилен начин. Социално приемливият модел на живот до голяма степен се определя от установената практика във всяка отделна култура. Според Ериксън човешкият жизнен цикъл и човешките институции еволюират едновременно. *За да запази своята стабилност, всяко общество трябва да има възрастово специфични очаквания и да е изградило институции, които отговарят на увеличаващата се готовност на съзряващия индивид да се включи в социалния свят. Индивидът на свой ред използва предоставените социални ресурси.* (Ериксън, 1996)

Човешката личност се изгражда по стъпки, които са предварително зададени спрямо нарастването на готовността за лично развитие, себеосъзнаването и взаимодействието с разширяващия се социален свят. Обществото по принцип се изгражда така, че да отговаря на и да стимулира редуването на потенциалите за взаимодействие, като подкрепя подходящата степен и специфична форма на връзките между индивида и социума. Всички психосоциални въпроси могат да получат доминиращо влияние по всяко време в индивидуалния живот в зависимост от специфичните фактори на личните биологична, психична и социална траектории. *Съществуването обхваща организирането на три процеса — биологичния процес, психичния процес и процеса на общността или взаимоотношенията със света. Всеки от тези процеси е отделен и има своя уникална организация и е взаимосвързан с останалите.* „За да опишем човешкото поведение в един от тези процеси винаги трябва да открием включеността в останалите, защото всеки въпрос, който се отнася до един процес, придава значимост на въпросите на другите“ (Erikson, 1985, с. 26). По този начин Ериксън обръща внимание на целостта на човешкото съществуване. Биологичното и психичното се преплитат със социалното, като социалното на свой ред се определя от общите взаимодействия на хората.

Взаимодействието между биологичното и психичното съзряване включва и изискванията и очакванията на значимите други и обществото като цяло през осемте фази на жизнения цикъл, наречени от Ериксън „Осемте възрасти на човека“ (Erikson, 1963). Всяка от тези